

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**KAPLICZKA NAJŚWIETSZEJ MARYI PANNY
PRZY UL. POPIELIZANA W MARCYPORĘBIE**

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane
- czas powstania: początek XX wieku,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec), zwieńczenie zastępujące historyczne elementy z betonu centowego, ogrodzenie stalowe – kute, tablica epitafijna z białego marmuru, typografia kuta wgłębnie.
- wymiary:

wymiary zasadnicze

pomnik

wysokość: 363 cm
szerokość: 134 cm
głębokość: 134 cm

ogrodzenie

wysokość: 70 cm
szerokość: 160 cm
głębokość: 160 cm

- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: ul. Popielizana 87 w miejscowości Marcyporęba,
- właściciel obiektu: gmina Brzeźnica (?),
- inskrypcje: tablica fundacyjna

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczkę wzniesiono prawdopodobnie na początku XX wieku z prywatnej fundacji. Inicjatywa wzniesienia okazałego monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania wiadomo, że monument poddawano poważnym zabiegom remontowym. Działania naprawcze skoncentrowane były przede wszystkim na rekonstrukcji, prawdopodobnie utraconych elementów zwieńczenia kapliczki. Ponadto w tym samym lub pobliskim czasie uzupełniono ubytki kamienia zwięzłą zaprawą cementową a znaczącą część powierzchni kamienia pokryto „mleczkiem cementowym”. W bliżej nieznanym czasie skradziono znaczącą część ogrodzenia stalowego.

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spojęte za pomocą zaprawy wapienno piaskowej, prawdopodobnie wybrane połączenia wzmocniono stalowymi kotwami. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Zasadnicze bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyżłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni. Obecna faza rozpoznania konserwatorskiego nie wyklucza pierwotnego zastosowania dekoracji malarskiej/pozłotniczej na obszarze detalu rzeźbiarskiego i inskrypcji (obecne nawarstwienia wymagają szczegółowej identyfikacji).

Cała konstrukcja kapliczki posadowiona jest prawdopodobnie na ławie fundamentowej, prawdopodobnie kamiennej (w postaci tzw. suchego muru).

Stalowe ogrodzenie wykonano przy wykorzystaniu klasycznych metod kowalskich. Płyta epitafijna wykonano z polerowanego, białego marmuru. Typografię formowano wgłębnie, metodą rzeźbiarską (typografia o przekroju „V”).

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika zwieńczonego pełnoplastycznym krucyfiksem. Oprawa architektoniczna złożoną z prostopadłościennych elementów ubogaconych centralnie jasnobarwną tablicą epitafijną oraz płaskorzeźbionym przedstawieniem świętych kościoła katolickiego. W przyziemiu dwustopniowy cokół podtrzymujący prostopadłościenną część trzonową. Bogate profilowanie w części środkowej i zwieńczeniu kapliczki. Pomnik otoczony regularnym stalowym ogrodzeniem (obecnie zachowanym tylko w części) formowanym w duchu form klasycznych.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kapliczki wymaga pilnych prac konserwatorskich o charakterze ratunkowym. Struktura kamienia silnie zdestruowana. Znaczne osłabienie materiału skalnego doprowadza do licznych ubytków formy rzeźbiarskiej, co szczególnie widoczne jest w obrębie płaskorzeźbionych przedstawień. Znaczący wpływ na stan techniczny kamienia oraz detal rzeźbiarski ma warstwa „mleczka cementowego”. Szczelne nawarstwienie zaobla formę, doprowadza do intensyfikacji uszkodzeń kamienia.

Cała powierzchnia zabytku silnie zabrudzona. Szczególnie w przyziemiu występują skupiska mchów, glonów, mikroorganizmów. Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych. Brak izolacji poziomej doprowadza do wzrostu zawilgocenia i zasolenia kamienia a w konsekwencji do postępu procesów niszczenia.

Niemal cała forma rzeźbiarska uległa zaobleniu. Postępująca korozja powierzchniowa wspólnie z wspomnianą dezintegracją strukturalną doprowadziła do licznych ubytków kamienia.

Tablica epitafijna nieczytelna. Powierzchnia marmuru przesłonięta głównie nawarstwieniami biologicznymi, utraciła połer oraz głębie kolorystyczną.

Brak historycznego zwieńczenia kapliczki. Obecny krucyfix wraz z podstawą wykonano z betonu cementowego, prawdopodobnie na przestrzeni ostatnich dekad.

Stalowe ogrodzenie wokół kapliczki zachowane jedynie w części (pojedyncze przesłó). Zachowany element silnie skorodowany. Widoczne ponadto uszkodzenia mechaniczne.

Podsumowując uszkodzenia kapliczki zakwalifikować należy do typowych, występujących przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych oraz wtórnych, dokonanych w skutek dewastacji/kradzieży i nieprofesjonalnych renowacji.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno - estetycznej, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd kapliczki, równocześnie z szeroko zakrojonymi działaniami naprawczymi skoncentrowanymi przede wszystkim na przywróceniu właściwości technicznych uszkodzonym elementom.

Z uwagi na stan techniczny poszczególnych elementów kapliczki i z tym związana konieczność przeprowadzenia specjalistycznych zabiegów proponuje się zdemontowanie poszczególnych elementów kapliczki i przetransportowanie ich do pracowni konserwatorskiej. Przeprowadzenie prac w warunkach pracownianych pozwoli na efektywniejszy i bardziej wnikliwy przebieg poszczególnych zabiegów.

Bezpośrednie prace na zabytku należy poprzedzić szczegółową analizą nawarstwień. Precyzyjna weryfikacja umożliwi ustalenie pierwotnego kształtu estetycznego i technologicznego zabytku.

Niezbędnym w pierwszej fazie prac będzie przeprowadzenie dezynfekcji i zatrucia mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń oraz sztucznej patyny, proponuje się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Przed zasadniczym usunięciem nawarstwień, osłabioną lokalnie strukturę kamienia należy bezwzględnie wzmocnić specjalistycznymi preparatami na bazie estrów kwasu krzemowego. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie ponowiony w pełnym zakresie tuż po usunięciu nawarstwień, oraz zabiegach odsolenia oraz odplamiania kamienia.

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnienia zostaną przeprowadzone na obszarze ubytków, które znacząco wpływają na czytelności formy, treści jak i techniczną trwałość poszczególnych partii kapliczki. W miejscu ubytków kamienia proponuje się, aby zastosować barwione kity cementowo wapienne przy zastosowaniu fabrycznej mieszanki sztucznego kamienia. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień dodatkowo zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

Zwieńczenie wykonane z betonu cementowego proponuje się zastąpić kamienną rekonstrukcją. Forma zwieńczenia zostanie oparta o analogie stylistyczne oraz ewentualnie odnalezione materiały źródłowe.

Uzupełnienie/rekonstrukcja ewentualnej dekoracji kolorystycznej/pozłotniczej zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, całą strukturę kapliczki podda się impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemoorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemoorganicznego lub roztworu żywicy akrylowej (Paraloid B-72) oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Demontaż i transport elementów kapliczki na teren pracowni.
2. Wzmocnienie posadowienia kapliczki przy zastosowaniu zbrojonego betonu.
3. Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydroizolacyjnych.
4. Identyfikacja nawarstwień powierzchniowych.
5. Dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers lub równoważny.
6. Wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.
7. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.).
8. Usunięcie nawarstwień (przemalowania, tynk, zacierki, mleczko cementowe) metodą chemiczną oraz mechaniczną.
9. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
10. Odplamienie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
11. Zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpieli (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
12. Klejenie pękniętych elementów.
13. Uczytelnienie formy rzeźbiarskiej poprzez delikatne pogłębienie.
14. Rekonstrukcja zwieńczenia kapliczki w oparciu o analogie stylistyczne (przy rekonstrukcji należy zastosować piaskowiec tożsamy z historycznie użytym).

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

15. Uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia.
16. Kompleksowa konserwacja tablicy epitafijnej (oczyszczenie, szlifowanie i polerowanie powierzchni, wykonanie niezbędnych uzupełnień ubytków i korekt formy rzeźbiarskiej, naniesienie środków zabezpieczających – woski).
17. Kompleksowa konserwacja stalowego ogrodzenia (oczyszczenie/usunięcie efektów korozji, rekonstrukcja elementów niezachowanych przy zastosowaniu klasycznych technik kowalskich, zabezpieczenie antykorozyjne powierzchni ogrodzenia poprzez cynkowanie ogniowe, naniesienie malarskiej powłoki dekoracyjnej).
18. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
19. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
20. Impregnacja hydrofobowa fabrycznym preparatem silikonowym.
21. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
22. Przycinka wybranych konarów drzewa sąsiadującego z kapliczką. Usunięcie zakrzaczenia.
23. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).
24. Dokumentacja prac konserwatorskich.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, obrzutka tynkarska, przemalowania, mchy, glony i mikroorganizmy pokrywające cokół kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Marcyporebie. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, obrzutka tynkarska, przemalowania, mchy, glony i mikroorganizmy pokrywające cokół kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: obszerne ubytki kamienia w obrębie płaskorzeźbionego przedstawienia, silna dezintegracja strukturalna kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Najświętszej Maryi Panny w Marcyporębie

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Matki Boskiej w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: zachowany fragment ogrodzenia kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.